

Niniejszy dokument nie stanowi doręczenia w trybie art. 15 zzs⁹ ust. 2 ustawy COVID-19 (Dz.U.2021, poz. 1842)

Sygn. akt I ACa 396/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 września 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Józef Wąsik
Protokolant:	starszy sekretarz sądowy Marta Sekuła

po rozpoznaniu w dniu 9 września 2021 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa F. B.

przeciwko E. F.

przy interwencji ubocznej R. M. (1) po stronie powoda

o zachówek

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 19 grudnia 2019 r. sygn. akt I C 579/15

1. **zmienia zaskarżony wyrok w punkcie II w ten sposób, że wymienioną w punkcie I datę „20 grudnia 2019 r.” zastępuje datą „13 grudnia 2018 r.”;**
2. **oddala apelację powoda w pozostałym zakresie oraz w całości apelację pozwanej;**
3. **zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 5.400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;**
4. **zasądza od pozwanej na rzecz interwenienta ubocznego kwotę 4.050zł (cztery tysiące pięćdziesiąt złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSA Józef Wąsik

Sygn. akt I A Ca 396/20

UZASADNIENIE

Powód F. B. wniósł o zasądzenie od pozwanej E. F. kwoty 80 000,- zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23 stycznia 2014 roku do dnia zapłaty, a także zasądzenia kosztów postępowania.

W uzasadnieniu powód podał, że nabył od R. M. (1) na podstawie umowy cesji z dnia 28 marca 2014r. przysługujące mu wobec pozwanej roszczenie o zachówek po matce K. M., zmarłej w dniu (...)roku w P. w USA, po której spadek w całości na podstawie testamentu odziedziczyła pozwana, która obok R. M. (1) i M. M. (1), należy do kręgu spadkobierców ustawowych po zmarłej. Powód wskazał, że do spadku po zmarłej wchodzi własność nieruchomości położonej w K. przy ul. (...), której wartość szacuje na 480 tys. zł, a także środki bankowe zgromadzone na rachunku bankowym zmarłej, których jednak wysokości nie zna. Połowa udziału spadkowego, który by przypadła R. M. (1) w drodze dziedziczenia ustawowego, to kwota 80 tys. zł, której dochodzi pozwem oraz wartość środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych K. M., których wysokość zostanie ustalona w toku niniejszego postępowania.

Pozwana E. F. wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania. Pozwana zakwestionowała skuteczność przelewu wierzytelności o zachówek, wskazując, że podpis widniejący na umowie cesji nie należy do R. M. (1), a ponadto brak jest dowodu, że kwota wynikająca z umowy została zapłacona. Podniosła, że za życia K. M., R. M. (1) otrzymał kwotę 9 tys. zł ze sprzedaży należącego do zmarłej udziału w nieruchomości położonej w L.. Wskazała również, że to R. M. (1) miał dostęp do rachunków bankowych należących do zmarłej i na podstawie przesyłanych czeków podejmował pieniądze z banku, które miał przeznaczać na remont mieszkania w K., czego jednak nie robił. Ponadto pozwana wskazała, że jako dług spadkowy potraktować należy koszty pogrzebu i nagrobku, które poniosła pozwana w kwocie 23 852,04 USD, stanowiących równowartość 70 969,23 zł. Pozwana podniosła, że według jej wiedzy zmarła darowała R. M. (1) w gotówce i czekach kwotę w wysokości znacznie przekraczającej 30 tys. zł. Jako darowiznę potraktować również należy kwotę 77. 640,43 zł, na którą składają się łączna suma opłat obciążających lokal zmarłej, znajdujący się w K., w którym przebywał R. M. (1), a które to opłaty ponosiła zmarła, a także zaległości, które obciążały lokal w dacie jej śmierci. Za darowiznę w ocenie pozwanej uznać również należało kwotę 225 tys. zł, stanowiącą równowartość czynszu, jaki musiałby uiścić R. M. (1), gdyby zajmował lokal na warunkach rynkowych.

Interwenant uboczny R. M. (1), który przyłączył się do strony powodowej, w piśmie procesowym (k. 426) podniósł, że zajmuje stanowisko tożsame z powodem. Wskazał, że umowę cesji w jego imieniu, na podstawie stosownego pełnomocnictwa, podpisał syn-F. M.. Przyznał, że otrzymywał-podobnie jak pozostałe dzieci- darowizny od matki, ale należały one do drobnych darowizn, przyjętych w danych stosunkach. Wskazał, że lokal w K. za życia zmarłej zajmował na podstawie jej pozwolenia i żądanie potraktowania tego jego darowiznę jest sprzeczne z art. 5 k.c. Interwenant zakwestionował również koszty pogrzebu poniesione przez pozwaną, określając je jako zawyżone, a ponadto domagał się potraktowania jako darowiznę dokonaną przez zmarłą na rzecz pozwanej osobistą pracę K. M., którą świadczyła ona w gospodarstwie domowym pozwanej, której wysokość oszacował na 1 028 096 zł.

Pismami z 1 lutego 2019 roku oraz z 3 października 2019 roku powód rozszerzył powództwo. Pierwszym pismem, doręczonym pełnomocnikowi pozwanej w dniu 25 marca 2019 r. o kwotę 22 097,33 zł, a drugim, doręczonym pełnomocnikowi pozwanej w dniu 9 października 2019 r., o kwotę 26 885,93 zł.

Bezspornym w sprawie jest, że spadkodawczyni K. M. zmarła w P. w USA w dniu(...)r. i w chwili śmierci była wdową. Zmarła pozostawiła troje dzieci - pozwaną E. M., a także interwenienta ubocznego R. M. (1) oraz M. M. (1).

Prawomocnym postanowieniem z dnia 22 stycznia 2014 roku, sygn. akt (...)Sąd Rejonowy dla K.w K. I Wydział Cywilny stwierdził, że spadek po K. M. nabyła wprost na podstawie testamentu notarialnego z dnia 3 października 1984 roku córka E. M..

Do kręgu spadkobierców ustawowych po K. M. należą: córka E. M. oraz synowie R. M. (1) oraz M. M. (1), który zmarł w dniu (...) roku.

Zgodnie z treścią testamentu E. M. została zobowiązana przez matkę do tego, aby w terminie do 3 lat od chwili otwarcia spadku przeniosła na synów spadkodawczyni-R. M. (1) i M. M. (1)-w równych częściach-udział spadkodawczyni w ułamku 1/3 w nieruchomości położonej w L. przy ul. (...) o pow. ok. 1000m², zabudowanej domem mieszkalnym i budynkiem gospodarczym. W dacie śmierci spadkodawczyni udział we współwłasności wskazanej wyżej nieruchomości w L. nie należał już do spadku.

Wyrokiem, z dnia 19 grudnia 2019r Sąd Okręgowy w Krakowie:

I. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 109.655,05 zł (sto dziewięć tysięcy sześćset pięćdziesiąt pięć złotych 05/100) wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 20 grudnia 2019r. do dnia zapłaty;

II. oddalił powództwo w pozostałym zakresie ;

III. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 7.925,15 zł (siedem tysięcy dziewięćset dwadzieścia pięć złotych 15/100) tytułem zwrotu kosztów procesu;

IV. przyznał od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz radcy prawnego K. P. kwotę 4. 428 zł (cztery tysiące czterysta dwadzieścia osiem złotych), w tym kwotę 828 zł (osiemset dwadzieścia osiem) złotych podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej interwenientowi ubocznemu z urzędu;

V. nakazał ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie od powoda kwotę 352,20 zł (trzysta pięćdziesiąt dwa złote 20/100) a od pozwanej kwotę 1.995,80 zł (tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiąt pięć złotych 80/100) tytułem nieuiszczonych wydatków na opinię biegłego oraz tytułem nieuiszczonej częściowo opłaty od pozwu.

Podstawą wydania wyroku był następujący stan faktyczny:

K. M. mieszkała w K. do 1986 roku, kiedy to wyjechała do Stanów Zjednoczonych do swojej córki E. F.. Na początku 1988 roku (w lutym lub kwietniu) wróciła do Polski, po czym ponownie w grudniu 1989 roku wyjechała do córki i nigdy już nie wróciła do kraju. W 2006/2007 roku K. M. zachorowała na nowotwór. Opiekę nad nią sprawowała wówczas córka E. F.. Po śmierci K. M., pozwana urządziła jej pogrzeb oraz postawiła nagrobek w USA (zgodnie z wolą zmarłej), czego łączny koszt wyniósł 23 852,04 USD, co wg kursów dolara amerykańskiego z dat wydatków stanowiło równowartość 70 969,23 zł. Koszty te są uzasadnione i są kosztami zgodnymi ze zwyczajami Stanu O.. Zarówno interwenient uboczny jak i jego brat M. wiedzieli o pogrzebie i pochówki matki w USA, nie sprzeciwiali się temu . Dowód: dokument oświadczenia pod przysięgą dyrektora pogrzebów w Stanie O. w USA (k. 585-588); zeznania R. M. (1) (k. 549-551), dokument zawierający zeznania pozwanej -k.677 -698

Do 1984/1985 roku R. M. (1) zamieszkiwał w lokalu swojej żony przy al. (...) w K., po czym doszło do rozstania i za zgodą matki zamieszkał w mieszkaniu stanowiącym jej własność przy ul. (...) w K.. Opłaty związane z lokalem, w tym za media, pokrywała K. M. na podstawie stałego zlecenia w banku (...) przy ul. (...) w K., na które to konto przychodziła renta rodzinna po mężu K. M.. R. M. (1) uiszczal jedynie podatek od nieruchomości. W latach 2000-2001 R. M. (1), na zlecenie matki, przeprowadził remont generalny lokalu. Remont sfinansowała K. M., która przesyłała mu чеки a które następnie R. M. (1) realizował w w/w banku. Do czeków dołączone były instrukcje K. M., na co mając być przeznaczone pieniądze. Łączny koszt remontu wyniósł około 60 tys. zł. Na koniec 2012 roku lokal przy ul. (...) w K. nie był zadłużony, natomiast na koniec 2014 roku zadłużenie wynosiło 7 640,43 zł, a odsetki od nieterminowych wpłat wynosiły 659,93zł.

K. M. średnio dwa razy w miesiącu telefonicznie kontaktowała się z synem R. M. (1), prowadzili oni również wzajemną i częstą korespondencję listowną, z której wynikała bardzo duża zażyłość matki z synem, a z której też wynikało, że wolą K. M. jest by R. M. (1) zajmował jej mieszkanie w K., również po jej śmierci. K. M. przesyłała synowi R. M. (1) w kopercie drobne darowizny w kwotach po 10-20 USD, jak również ubrania.

Od 2014 roku R. M. (1) utrzymuje się z emerytury w wysokości 2400 zł. Wcześniej, w latach 70 tych - 80 tych, R. M. (1) prowadził z żoną sklep. W tym czasie pracował również w MSW, a w okresie od 16 sierpnia 1981 roku do 1 marca 1984 roku był zastępcą naczelnika Wydziału II SB KW MO/WUSW w K., a w latach 90-tych otworzył z bratem pizzerię w Ł., która działała do roku 2005. Od 2007 roku, w mieszkaniu przy ul. (...) w K. razem z nim mieszkał brat M.. W tym czasie interwenient uboczny opiekował się swoim chorym bratem, z którego dochodów się wspólnie utrzymywali. W utrzymaniu R. M. (1) pomagali mu również jego żona oraz syn R., którzy przekazywali mu nieduże sumy oraz kupowali jedzenie oraz papierosy. Dowód: rozliczenia lokalu przy ul. (...) w K. (k. 217-219; 223-225); zeznania R. M. (1) (k.

549-551); zeznania świadka D. F. (k. 491); zeznania świadka T. K. (k. 492; zeznania świadka R. M. (2) (k. 492-493); informacja ze strony IPN (k. 589); korespondencja K. M. do R. M. (1) (k. 504-536); pisemne odpowiedzi pozwanej na pytania stron (k. 677-697)

Wartość nieruchomości lokalowej nr (...), położonej w K. przy ul. (...), dla którego prowadzona jest księga wieczysta (...), wg stanu na dzień 29 stycznia 2010 roku i cen wg stanu na dzień 12 listopada 2018 roku, wynosi 612 584 złote. Dowód: opinia biegłego ds. szacowania nieruchomości E. H. (k. 737-754)

Stan środków na rachunku bankowym K. M. w (...) S.A. na dzień 29 stycznia 2010 roku wynosił 161 315,56 zł. Rachunek ten zamknięto w dniu 6 lutego 2015 roku po wypłaceniu środków przez E. F..

Dowód: pismo z (...) z 1 sierpnia 2017 roku (k. 628)

K. M. miała dwoje rodzeństwa - B. P. i E. P.. Ten pierwszy zmarł, nie pozostawiając żadnego majątku. Po S. P., który był ojcem K. M., dziedziczyli K. oraz E. P.. W skład spadku po nim wchodził udział w wysokości 1/2 w prawie użytkowania wieczystego działki położonej w L. przy ul. (...). Na początku XXI wieku toczyło się postępowanie o zniesienie współwłasności w/w działki, w trakcie którego F. S. i S. S. nabyli udział K. M. w przedmiotowej nieruchomości za cenę 9 tys. zł. Pełnomocnikiem K. M. w tym postępowaniu był jej syn R. M. (1). S. S. i F. S. zapłacili R. M. (1) 9.000 zł na numer konta przez niego wskazany. Dowód: zeznania S. S. (k. 607); zeznania R. M. (1) (k. 549-551)

Umową przelewu wierzytelności z dnia 28 marca 2014 roku R. M. (1), reprezentowany przez syna R. M. (2), przelał na rzecz powoda F. B. wierzytelność w postaci roszczenia o zachówek po matce K. M. w wysokości 1/6 wartości spadku. Z tytułu zbycia wierzytelności R. M. (1) otrzymał od powoda kwotę 47 tys. zł. Dowód: umowa przelewu z dnia 28 marca 2014 r.; potwierdzenie transakcji z 8 kwietnia 2014 r. (k. 354); pełnomocnictwo dla R. M. (2) z 3 lutego 2014 r. (k. 355); oświadczenie R. M. (1) z 1 października 2015 r. (k. 356-357)

Podstawę ustaleń Sądu w zakresie majątku, który pozostawiła po sobie zmarła K. M., stanowiła opinia biegłej E. H., sporządzona na okoliczność ustalenia aktualnej wartości nieruchomości położonej w K., według stanu na dzień jej śmierci. Była ona jasna, pełna i nie zawierała sprzeczności, a jej wnioski logiczne, wynikające z przedstawionej argumentacji. Nadto nie była ona kwestionowana przez żadną ze stron procesu. Stan pozostałego majątku Sąd ustalił na podstawie pisma z (...), które prowadziło rachunek bankowy zmarłej, a z którego jasno wynika, jaka była kwota oszczędności zgromadzonych na tym rachunku oraz kto tę kwotę z rachunku pobrał (spadkobierca E. F., która zresztą powyższej okoliczności nie kwestionowała). Jeśli chodzi o długi obciążające spadek, to Sąd oparł się na piśmie stanowiącym tłumaczenie oświadczenia dyrektora pogrzebów w Stanie O. w USA, z którego wynikało, jaki był jego koszt oraz że odpowiadał on miejscowym zwyczajom. Jeśli chodzi o kwestię woli K. M. co do miejsca jej pochówku, to w ocenie Sądu R. M. (1) ani powód nie wykazali, by wolą zmarłej było pochowanie jej w Polsce (tym bardziej, jeśli mieć na uwadze, że ostatnich 25 lat życia spędziła przy swojej ukochanej córce E.). Podobnie, ani powód ani interwenient nie zaprezentowali żadnego dowodu, z którego wynikałoby, że koszt pochówku K. M. został zawyżony. Również w ocenie Sądu przedstawione przez pozwaną koszty uznać należy za Realne, tym bardziej, jeśli mieć na uwadze obowiązujące w USA stawki oraz wartość dolara amerykańskiego. Jeśli chodzi o zadłużenie mieszkania przy ul. (...) w K., Sąd uznał, że pozwana nie wykazała, by na dzień śmierci K. M.-a ten dzień jest relewantny z punktu widzenia niniejszej sprawy-lokal ten był zadłużony. Z dołączonych rozliczeń lokalu wynika, że na koniec 2012 roku nie był on zadłużony, a kwota, której rozliczenia domagała się pozwana stanowiła zadłużenie na koniec 2014 roku, a zatem prawie 5 lat po śmierci spadkodawczyni. Choć pozwana kwestionowała prawdziwość umowy cesji, to jednak powód załączoną w trakcie procesu dokumentacją w postaci pełnomocnictwa dla R. M. (2), potwierdzeniem przelewu oraz załączonym oświadczeniem wykazał, że umowa cesji była rzeczywista i skutecznie przeniosła roszczenie o zachówek na powoda. Również zeznania R. M. (1) potwierdziły w/w okoliczność. W odpowiedzi na pozew, a także w przesłanych do Sądu pisemnych odpowiedziach, pozwana domagała się ustalenia, że spadkodawczyni przekazała R. M. (1) łącznie kwotę ponad 30 tys. zł. Stwierdzić w tym miejscu należy, że poza jej twierdzeniami, pozwana nie przedstawiła żadnego dowodu na powyższą okoliczność. Po pierwsze, z zeznań świadków wynika, że przez dłuższą część pobytu K. M. R. M. (1) osiągał dochody (czy to prowadząc z żoną firmę czy też z bratem pizzerię; od 2007 roku będąc na utrzymaniu brata).

Ponadto, na uwadze mieć należy, że K. M. mieszkała w USA przez 25 lat, a wobec takiego czasookresu-mając na uwadze przesyłane R. M. (1) kwoty po 10-20 USD (co potwierdził sam R. M. (1)), uznać należy, że powyższa łączna kwota darowizn, nawet jeśli by dać w całości pozwanej wiarę, nie wykracza poza drobne darowizny (ok. 100 zł miesięcznie). Inaczej należałoby ocenić sytuację, gdyby R. M. (1) jednorazowo otrzymał większą sumę pieniędzy, czego jednak pozwana nie wykazała. Jeśli idzie o kwotę 9 tys. zł, stanowiącą zapłatę za udział we współwłasności w użytkowaniu wieczystym działki położonej w L., to na podstawie zeznań świadka S. S. Sąd ustalił, że pozwany rzeczywiście ową kwotę otrzymał.

Sąd ustalił również, że kwotę tę otrzymał w całości interwenient uboczny. Za niewiarygodne Sąd uznał zeznania R. M. (1), że kwotę tę w całości przekazał bratu M., skoro z ustaleń Sądu wynika, że w pewnym okresie R. M. (1) utrzymywał się z dochodów brata. Sąd odmówił wiarygodności zeznaniom R. M. (1) również w tej części w której zeznał, że sprzeciwiał się pochówkowi matki w USA. Przeczy temu oświadczenie pozwanej złożone przed notariuszem w USA, że dzwoniła do braci w celu omówienia kwestii pogrzebu i miejsca pochówki matki i obydwaj bracia zgodzili się bez sprzeciwu aby pochować matkę w USA. Za potwierdzeniem wersji pozwanej przemawia również fakt, że R. M. (1) nawet nie uiścił opłaty prolongacyjnej za grób na Cmentarzu (...) w K., w którym pochowany jest jego ojciec E. a w którym miałyby być pochowana matka.

Jeśli chodzi o zeznania świadków, to Sąd dał im wiarę w przeważającej części-w szczególności co do okoliczności finansowania lokalu w K. oraz remontu tam przeprowadzanego. Jedynie w odniesieniu do zeznań świadka D. F. stwierdzić należy, że w sprzeczności z pozostałym materiałem dowodowym (a w szczególności korespondencją K. i R. M. (1)) pozostawały one w zakresie dotyczącym relacji matki i syna, które Sąd ocenia jako bardzo dobre.

Sąd oddalił wniosek dowodowy pozwanej o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego ds. pisma porównawczego, gdyż-jak wskazano wyżej-wiarygodność umowy cesji Sąd ustalił na podstawie przywołanych wyżej dokumentów, a także wniosek o powołanie biegłego w zakresie wyceny czynszu, gdyż dowód ten dotyczyłby okoliczności nie mającej znaczenia dla niniejszej sprawy, o czym będzie mowa w dalszej części uzasadnienia. Z podobnych względów Sąd oddalił pozostałe wnioski dowodowe pozwanej. Jeśli chodzi o dowód z przesłuchania pozwanej, to wobec wielu trudności oraz wielokrotnego przekładania przeprowadzenia tego dowodu przez Konsula RP w N. z przyczyn leżących po stronie pozwanej (brak ważnych polskich dokumentów tożsamości), Sąd za wystarczające uznał oparcie się na pisemnych odpowiedziach na pytania, które przedłożyła pozwana, poświadczonych w formie apostille, a które należy, zdaniem Sądu Okręgowego potraktować co najmniej jako dokument prywatny.

W ocenie Sądu I Instancji powództwo zasługiwało na uwzględnienie w części.

Sąd odniósł się do kwestii dokonanej przez R. M. (1) przelewu wierzytelności na rzecz powoda. Podstawę przelewu stanowił art. 509 § 1 k.c. zgodnie z którym wierzyciel może bez zgody dłużnika przenieść wierzytelność na osobę trzecią (przelew), chyba że sprzeciwiałoby się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu albo właściwości zobowiązania. Ponieważ powód udowodnił, że R. M. (1) przysługuje wobec pozwanej wierzytelność w postaci roszczenia o zachówek po zmarłej K. M., to stwierdzić należało, że dokonany przelew był skuteczny. Ustawa bowiem nie zabrania zbycia wierzytelności o zachówek, a wnioskując a maiori ad minus, skoro na podstawie art. 1051 k.c. spadkobierca, który spadek przyjął, może go zbyć, to tym bardziej zbyć on może roszczenie o zachówek, który dotyczy tej samej materii, a mianowicie praw do spadku.

Sąd poczynił następujące rozważania prawne:

Podstawę prawną żądania R. M. (1) (przed dokonaniem cesji) stanowi art. 99 § 1 kc., zgodnie z którego brzmieniem zastępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zastępnym uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału; jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę

darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Jak stanowi art. 931 § 1 k.c. w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych, jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Powyższe okoliczności nie były kwestionowane przez pozwaną. Skoro małżonek zmarłej w dniu jej śmierci już nie żył, to stwierdzić należy, że spadkobiercami K. M., w przypadku dziedziczenia ustawowego byłiby: E. M. (...) R. M. (1) i M. M. (1). Uznać zatem należy, że co do zasady - w świetle brzmienia art. 991 k.c. - R. M. (1) przysługiwało roszczenie o zachówek. Skoro tak, to istniała wierzytelność, którą nabył powód.

W celu obliczenia wysokości przysługującego powodowi (nabywcy wierzytelności) zachowku w pierwszej kolejności należy określić udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku. W tym celu należy ustalić udział, w jakim uprawniony byłby powołany do spadku z ustawy. W niniejszej sprawie, gdyby spadkodawca nie pozostawił po sobie testamentu, R. M. (1) byłby powołany do spadku z ustawy wraz z pozwaną oraz bratem. Udział, w jakim interwenient uboczny byłby uprawniony do spadku z ustawy, wynosiłby zatem 1/3. Następnie tak określony udział należy pomnożyć, stosownie do treści art. 991 § 1 k.c. przez 1/2, albowiem interwenient uboczny w dacie otwarcia spadku był osobą pełnoletnią, zdolną pracy zarobkowej. W rezultacie otrzymany wynik - 1/6 stanowi podstawę do obliczenia zachowku.

Kolejnym etapem obliczania zachowku jest ustalenie tzw. substratu zachowku. Ustalenie substratu zachowku wymaga przede wszystkim określenia czystej wartości spadku. Czysta wartość spadku stanowi różnicę pomiędzy stanem czynnym spadku, czyli wartością wszystkich praw należących do spadku, według ich stanu z chwili otwarcia spadku i cen z chwili orzekania o zachowku a stanem biernym spadku, czyli sumą długów spadkowych, z pominięciem jednak długów wynikających z zapisów i poleceń (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasadę prawną - z dnia 26 marca 1985 r., 111 CZP 75/84, OSP 1988, nr 2, poz. 27). Po określeniu czystej wartości spadku dolicza się do niej, dla ustalenia substratu zachowku, wartość darowizn dokonanych przez spadkodawcę, bez względu na to czy były one uczynione na rzecz spadkobierców, uprawnionych do zachowku, czy też innych osób.

Jak wynika z ustalonego stanu faktycznego w skład spadku po zmarłej K. M. wchodzi:

- nieruchomości lokalowa nr (...), położona w K. przy ul. (...), dla którego prowadzona jest księga wieczysta (...), której wartość wg stanu na dzień 29 stycznia 2010 roku i cen wg stanu na dzień 12 listopada 2018 roku wynosi 612 584 złote

- środki na rachunku w (...) - 161 315,56 zł

Od powyższej kwoty odliczyć należy długi spadkowe, na które - zgodnie z art. 922 § 3 k.c. - składają się koszty pogrzebu w zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku. Jak wyżej ustalono koszty te wyniosły 70 969,23 zł.

Zatem czysta wartość spadku wynosi 702 930,33 zł (612 584 zł + 161 315,56 zł - 70 969,23 zł).

Do powyższej kwoty, zgodnie z art. 993 k.c., dodać należy uczynioną przez zmarłą za życia darowiznę w postaci sumy uzyskanej ze sprzedaży jej udziału w użytkowaniu wieczystym nieruchomości w L. (9 tys. zł) na rzecz syna R. M. (1) (co wyznacza podstawę do wyznaczenia substratu zachowku w kwocie 711 930,33 zł, która jest sumą kwot 702.930,33 zł + 9.000 zł).

Następnie Sąd odniósł się do twierdzeń pozwanej, że jako darowiznę należy traktować to, że R. M. (1) mógł bezpłatnie korzystać z mieszkania, stanowiącego wyłączną własność zmarłej, oraz to, że spadkodawczyni ponosiła koszty jego utrzymania. Zgodnie z art. 888 § 1 k.c. przez umowę darowizny darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Art. 889 pkt 1 k.c. stanowi z kolei, że nie stanowi darowizny bezpłatne przysporzenie, gdy zobowiązanie do bezpłatnego świadczenia wynika z umowy uregulowanej innymi przepisami kodeksu. Zgodnie zaś z art. 710 k.c. przez umowę użyczenia użyczający zobowiązuje się zezwolić biorącemu, przez

czas oznaczony lub nieoznaczony, na bezpłatne używanie oddanej mu w tym celu rzeczy. Zawartą pomiędzy K. M. a R. M. (1) umowę, na podstawie której ten drugi mógł bezpłatnie korzystać z należącego do spadkodawczyni lokalu mieszkalnego uznać należy za umowę użyczenia (częstą w stosunkach rodzinnych) i dlatego brak jest podstaw do traktowania powyższego jako darowizny.

Również twierdzenia R. M. (1), że darowizną było świadczenie pracy przez spadkodawczynię w gospodarstwie domowym pozwanej, uznać należy za nietrafione. Przede wszystkim stwierdzić należy, że powyższe nie odbywało się kosztem majątku K. M., a skoro tak, to nie może być traktowane jako darowizna. Sąd nie ustalał wysokości wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez R. M. (1) z lokalu mieszkalnego przy ulicy (...) w K. po śmierci matki, ponieważ pozwana nie zgłosiła swego roszczenia w odpowiedniej formie procesowej czy to w drodze zarzutu potrącenia czy powództwa wzajemnego.

Mając na uwadze powyższe, uznać należy, że zachówek po K. M. należny R. M. (1) wynosi 118 655,06 zł (1/6 z kwoty 711 930,33 zł). Od powyższej kwoty odjąć należy - zgodnie z art. 996 k.c.-darowiznę uczynioną na rzecz R. M. (1) w kwocie 9.000 zł, co finalnie daje kwotę 109.655,06 zł i taką kwotę Sąd zasądził od pozwanej na rzecz powoda w pkt I wyroku. W pozostałym zakresie Sąd oddalił powództwo jako nieuzasadnione (pkt II).

Odsetki ustawowe za opóźnienie od kwoty 109.655,05 zł zasądzono od dnia wyrokowania uznając, że roszczenie o zachówek staje się wymagalne z chwilą określenia przez sąd jego wysokości według cen z daty orzekania o nim, a zatem z-tą chwilą staje się możliwe naliczenie odsetek za opóźnienie. Zatem również oddaleniu uległo również żądanie zasądzenia odsetek ustawowych za opóźnienie za okres wcześniejszy.

O kosztach orzeczono na zasadzie art. 100 zd. 1 k.p.c. (pkt III wyroku), stosunkowo je rozdzielając, przyjmując, że powód wygrał sprawę w 85%, zaś przegrał w 15%. Na koszty poniesione przez powoda w łącznej wysokości 9.962 zł składają się: wpis od pozwu -5.345 zł, zaliczka na opinię biegłego -1.000 zł, koszty zastępstwa procesowego -3.617zł i opłata skarbową od pełnomocnictwa -17 zł. Na koszty poniesione przez pozwaną -3.617zł - składają się: koszty zastępstwa procesowego -3.600 zł i opłata skarbową od pełnomocnictwa -17 zł. Przy przyjęciu wyżej wskazanej proporcji w jakiej strony wygrały/przegrały sprawę powodowi należy się od pozwanej zwrot kosztów procesu w wysokości 8.467,70 zł, a pozwanej od powoda (...)wysokości 542,55 zł. Zatem po dokonaniu potrącenia powodowi należało zasądzić kwotę 7.925,15 zł (8.467,70 zł - 542,55 zł). W punkcie IV orzeczono o wynagrodzeniu dla pełnomocnika z urzędu interwenienta ubocznego, a to na podstawie § 6 pkt 6 w zw. z § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, jako obowiązujące na dzień wniesienia pozwu.

Sąd nie znalazł podstaw do podwyższania wynagrodzenia tak dla pełnomocnika z urzędu interwenienta ubocznego jak i dla pełnomocnika powoda, uznając, że ich wkład w sprawie był porównywalny. W punkcie V nakazano ściąganie na rzecz Skarbu Państwa od powoda kwotę 352,20 zł (186,45 zł tytułem wydatków; 165,75 zł tytułem wpisu od rozszerzonego żądania pozwu), a od pozwanej kwotę 1.995,80 zł (1.056,55 zł tytułem wydatków zaś 939,25 zł tytułem wpisu od rozszerzonego żądania pozwu) nieuiszczonych wydatków na opinię biegłego oraz tytułem nieuiszczonej częściowo opłaty płaty od pozwu, na zasadzie 113 ust.li 2 w związku z i art. 83 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Apelację od tego wyroku wniosły obie strony:

Pozwana zaskarżyła wyrok w zakresie punktu I i III, zarzucając:

W zakresie darowizny i obliczenia zachowku:

- a. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego sprawy polegającego na braku oceny zeznań pozwanej

(w formie apostille) w kwestii związanej z uzyskaniem przez R.

M. darowizn od K. M.,

b. art. 232 § 1 kpc poprzez uznanie, że pozwana nie udowodniła, faktu

otrzymywanych darowizn przez R. M. (1) w sytuacji gdy jej

skrupulatne zeznania w formie dokumentowej stanowią dowód na

okoliczność otrzymania przez R. M. (1) darowizn,

c. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na niezaliczeniu na poczet darowizn

kwot w wysokości 1.086 zł otrzymywanych przez R. M. (1) w

sytuacji gdy kwoty te miały być przeznaczone na rzecz przedłużania

praw do grobów członków rodziny, a które to nie zostały na ten cel

przekazywane,

d. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na braku odniesienia się do listu z

dnia 22 stycznia 2001 r., w który to wprost R. M. (1) przyznaje,

że na jego rzecz i na rzecz M. M. (1) została darowana kwota w

wysokości 60.000 zł,

e. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego braku odniesienia się co do listów z dnia 10 października 2000 r., 18 września 2000 r., 3 marca 2004 r., w sytuacji gdy z listów tych wynika, że środki przeznaczone na remont lokalu przy ul. (...) w K. były dokonywane w celu poprawy życia R. M. (1).

f. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na przyjęciu i jedynie przyjęciu, że kwota zgromadzona na rachunku bankowym spadkodawczyni została podjęta przez pozwaną w sytuacji gdy kwota ta pomimo jej podjęcia została spożytkowana na rzecz mieszkania położonego przy ul. (...) w K.,

W konsekwencji powyższego błąd w ustaleniach stanu faktycznego polegającego na uznaniu, że pozwana nie wykazała, że R. M. (1) otrzymał znaczne darowizny, w sytuacji gdy zgodnie z dyspozycją zeznań (apostille) oraz listów wynika, że przedmiotowe darowizny zostały przekazane przez K. M., R. M. (1),

a/ 233 § 1 kpc poprzez odmówienie wiarygodności zeznaniom świadka D. F. i uznanie, że zeznania są sprzeczne z pozostałym materiałem dowodowym sprawy w sytuacji gdy świadek ten nie miał interesu w zeznawaniu na niekorzyść interwenienta ubocznego w związku z relacją panującą pomiędzy nim K.

M. a pozwaną,

b. art. 233 § 1 kpc poprzez nadanie waloru wiarygodności zeznaniom świadka T. K. w sytuacji gdy świadek ten jest zaprzyjaźniony z R. M. (1) o czym sam zeznał, co powoduje możliwość niezachowania obiektywizmu w sprawie,

c. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na przeliczeniu, że 20 USD stanowi dzisiejszy odpowiednik około 100 zł w sytuacji gdy siła nabywcza dolara amerykańskiego z lat 80 i 90 XX wieku była inna niż w latach obecnych obecnego wieku a tym samym, że kwoty po 10-20 USD wysyłane przez 25 lat nie mogą stanowić darowizny,

d. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na uznaniu, że R. M. (1) utrzymywał się z dochodów M. M. (1) w sytuacji gdy stan majątkowy M. M. (1) był również zły (w chwili jego mieszkania w lokalu przy ul. (...) w K.),

e/ art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na braku ustalenia stanu

majątkowego spadkodawczyni w sytuacji gdy utrzymywana ona była

przez pozwaną a środki przez nią otrzymywane nie wystarczałyby na

samodzielne zaspokojenie jej potrzeb bytowych

f. w konsekwencji powyższego błąd w ustaleniach stanu faktycznego

polegającego na uznaniu, że R. M. (1) osiągał dochody

pozwalające na samodzielne utrzymanie w sytuacji gdy utrzymywany

był on ze środków pochodzących od K. M. a tym samym

niezasadne uznanie, że przekazywane środki przez K. M.

stanowiły darowizny nie wykraczające poza drobne darowizny.

Czego rezultatem była obraza prawa materialnego a to:

a. art. 994 § 1 kc polegającą na uznaniu, że dokonywane darowizny na rzecz R. M. (1) stanowiły tzw. drobne darowizny w sytuacji gdy z uwagi na jego sytuację materialną oraz sytuację materialną zmarłej K. M. otrzymywane środki należało zakwalifikować jako zwykłe darowizny otrzymywane przez R. M. (1) a tym samym powinny one stanowić podstawę wyliczenia zachowku.

W zakresie umowy użyczenia:

a. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na uznaniu, że pomiędzy R. M. (1) a K. M. doszło do zawarcia umowy użyczenia lokalu położonego przy ul. (...) w K. w sytuacji gdy nieodpłatność mieszkania stanowiło darowiznę w postaci bezpłatnej możliwości korzystania z nieruchomości.

b. W konsekwencji powyższego błąd w ustaleniach stanu faktycznego sprawy polegającego na uznaniu, że zamieszkanie R. M. (1) w nieruchomości położonej przy ul. (...) w K. można było uznać za darowiznę poczynioną na jego rzecz w sytuacji gdy taka konkluzja jawi się jako w pełni bezzasadna i sprzeczna z zasadami doświadczenia życiowego oraz logicznego rozumowania,

c. w rezultacie obraza prawa materialnego a to art. 713 kc poprzez jego

niezastosowanie w sytuacji gdy w chwili braku odmiennej umowy bądź nieuregulowania kwestii związanych z użyczeniem rzeczy korzystający jest zobowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania rzeczy używanej w sytuacji gdy R. M. (1) nie opłacał opłat wynikających z korzystania z nieruchomości położonej przy ul. (...) w K. co powoduje, że nie doszło do zawarcia pomiędzy R. M. (1) a K. M. do umowy użyczenia a

przysporzenie stanowiące możliwość bezpłatnego zamieszkiwania stanowiło darowiznę na rzecz R. M. (1).

W zakresie potrącenia:

b. art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału

dowodowego sprawy polegającego na uznaniu, że pozwana nie dokonała zarzutu potrącenia w sytuacji gdy zarzut ten został podniesiony w piśmie z dnia 28 sierpnia 2014 r.

c. w konsekwencji powyższego błąd w ustaleniach stanu faktycznego

polegającego na uznaniu, że pozwana nie dokonała zarzutu potrącenia względem powoda przysługującej jej wierzytelności w sytuacji gdy takowy zarzut odnośnie bezumownego korzystania z nieruchomości położonej przy ul. (...) w K. był wywiedziony a to powoduje sprostanie wymaganiom do skutecznego zarzutu potrącenia

d. art. 498 § 1 kc poprzez jego niezastosowanie w sytuacji gdy zarzut potrącenia nie musi być wyeksponowany w petitum pisma a wystarczy jeżeli z uzasadnienia wynika jego zgłoszenie oraz, że zostało ono zgłoszone poprzez oświadczenie złożone stronie co na kanwie niniejszego postępowania zostało uczynione.

Mając powyższe zarzuty na uwadze wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w zakresie pkt 1 III poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu za I i II instancję w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych za obie instancje.

Powód zaskarżył wyrok w części oddalającej powództwo co do kwoty 19.328,21 zł (słownie: dziewiętnaście tysięcy trzysta dwadzieścia osiem złotych 21/100) oraz w zakresie w jakim sąd oddalił żądanie zasądzenia ustawowych odsetek za opóźnienie tj. w części objętej punktem II wyroku oraz w części objętej punktem III i V wyroku - w zakresie w jakim Sąd nie zasądził pod pozwanej na rzecz powoda zwrotu kosztów sądowych w pełnej wysokości określonej we wnioskach złożonych w sprawie, a w szczególności w zakresie w jakim Sąd oddalił wniosek o zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda, kosztów zastępstwa procesowego w wysokości trzykrotności stawki minimalnej należnej według norm przepisanych.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

Naruszenie przepisów prawa procesowego, a to:

I. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 278 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie błędnej i niepełnej oceny materiału dowodowego i nieuwzględnienie przez Sąd wszystkich istotnych okoliczności w sprawie oraz niepowołanie biegłego, co w konsekwencji doprowadziło do błędnych ustaleń faktycznych, a to ustaleniu przez Sąd I instancji, że pozwana poniosła uzasadnione koszty pogrzebu, podczas, gdy zostały one udokumentowane nieprzetłumaczonymi oraz niepodpisanymi fakturami, których zarówno wysokość jak i zasadność była kwestionowana przez Powoda. Sąd I Instancji oparł się piśmie stanowiącym tłumaczenie oświadczenia dyrektora pogrzebów w Stanie O. w USA, z którego wynikał koszt pogrzebu oraz to, iż odpowiadał miejscowym zwyczajom. Z uwagi jednak na to, iż pismo powyższe jest dokumentem prywatnym, określenie zasadności poniesionych kosztów wymagało posiadania specjalistycznej wiedzy co do kosztów i zwyczajów miejscowych pochówku w Stanie O. a więc powołania biegłego z tego zakresu w celu zasięgnięcia opinii, czego Sąd I instancji nie uczynił, opierając się jedynie na twierdzeniach jednej strony,

co w konsekwencji doprowadziło do błędnego przyjęcia, że poniesione przez Powódkę koszty pochówku są w pełni uzasadnione.

II. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie błędnej oceny materiału dowodowego i nieuwzględnienie przez Sąd wszystkich istotnych okoliczności w sprawie, co w konsekwencji doprowadziło do błędnych ustaleń faktycznych, a to ustaleniu przez Sąd I instancji, że R. M. (1) otrzymał kwotę 9 tysięcy złotych za sprzedaż udziału we współwłasności w użytkowaniu wieczystym działki położonej w L., przy jednoczesnym uznaniu, że zeznania R. M. (1), jakoby kwotę tę w całości przekazał bratu - M., są niewiarygodne. Przy czym Sąd I instancji ową niewiarygodność wyprowadził z faktu, że w pewnym okresie R. M. (1) utrzymywał się z dochodów brata. Z zeznań Interwenienta Ubocznego wynika, że mieszkał z bratem, opiekując się nim od 2007 roku aż do jego śmierci w 2012 roku i w tym czasie rzeczywiście utrzymywał się z dochodów brata. Natomiast nieruchomość w L. została zbyta we wcześniejszym okresie, kiedy to R. M. (1) zarabiał i utrzymywał się sam, nie miał zatem żadnych powodów, by nie mógł niniejszej kwoty bratu przekazać.

III. naruszenie art. 98 k.p.c. i rozstrzygnięcie o kosztach postępowania w oparciu o przepis art. 100 k.p.c., podczas gdy Powód powinien otrzymać od strony przeciwnej zwrot całości poniesionych kosztów, a w szczególności w pełni uzasadnione było zasądzenie na rzecz Powoda od Pozwanej kosztów zastępstwa procesowego w wysokości trzykrotności stawki minimalnej wg. norm przepisanych wobec faktu, że sprawa toczyła się przez 5 lat i odbyło się w niej 8 rozpraw oraz konieczne było przeprowadzenie dowodów osobowych oraz specjalistycznych wymagających znacznego nakładu pracy pełnomocnika.

Naruszenie prawa materialnego:

I. naruszenie 888 §1 k.c. w związku z art. 996 k.c. poprzez niewłaściwe jego zastosowanie i uznanie, że kwota 9 tysięcy zł uzyskana za sprzedaż udziału w użytkowaniu wieczystym nieruchomości w L. stanowiła darowiznę zmarłej na rzecz R. M. (1) i zaliczenie jej do należnego mu zachowku, podczas gdy powyższa kwota uzyskana była przez R. M. (1) jako pełnomocnika działającego w imieniu i na rzecz K. M. i w żaden sposób nie została mu darowana i co najwyżej nawet przy przyjęciu, że R. M. (1) ją zatrzymał to kwota ta stanowi relację pomiędzy K. M. a R. M. (1) ze stosunku pełnomocnictwa a nie spadkobrania - prawo spadkowe nie przewiduje bowiem zaliczenia na należnych zachowek kwot pobranych przez pełnomocnika w imieniu mandanta.

II. naruszenie art. 455 k.c. w związku z art. 995 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że roszczenie o zachowek staje się wymagalne w chwili orzekania, wobec czego odsetki za opóźnienie należą się dopiero od tej chwili, skoro pozwana została wezwana do zapłaty kwoty należnego zachowku i mając wiedzę o tym co wchodzi w skład spadku pozostawała w zwłoce co najmniej od daty odbioru przedmiotowego wezwania do zapłaty.

Mając na względzie powyższe zarzuty, wniósł o:

1) zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zmianę punktu II i uwzględnienie powództwa w całości poprzez zasądzenie na rzecz powoda dodatkowo kwoty 19.328,21 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty oraz zasądzenie odsetek za opóźnienie od Pozwanej na rzecz powoda od kwot:

a. 80.000 zł (słownie: osiemdziesiąt tysięcy złotych) liczonych od dnia 23 stycznia 2014 roku do dnia 19 grudnia 2019 r.,

b. 22.097,33 zł (słownie: dwadzieścia dwa tysiące dziewięćdziesiąt siedem złotych 33/100) liczonych od dnia 1 lutego 2019 roku do 19 grudnia 2019 r.,

c. 26.885,93 zł (słownie: dwadzieścia sześć tysięcy osiemset osiemdziesiąt pięć złotych 93/100) liczonych od dnia 3 października 2019 roku do dnia 19 grudnia 2019 r.,

2) zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zmianę punktu III i V i zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda zwrotu kosztów postępowania w pełnej wysokości według norm przepisanych, w tym zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda

kosztów zastępstwa radcy prawnego w wysokości trzykrotności stawki minimalnej należnej wg. norm przepisanych oraz nałożenie na pozwaną obowiązku pokrycia nieuiszczonych wydatków na rzecz Skarbu Państwa.

Sąd Apelacyjny, po rozpoznaniu obu apelacji, zważył, co następuje:

Apelacja pozwanej jest bezzasadna w całości, natomiast apelacja powoda zasługuje na uwzględnienie na częściowe uwzględnienie odnośnie odsetek.

Sąd Okręgowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Apelacyjny przyjął za swoje oraz trafnie zastosował przepisy prawa procesowego i materialnego.

Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji (art. 378 §1 k.p.c.) na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym (art.382 k.p.c.) z tym zastrzeżeniem, że przed sądem pierwszej instancji powinny być przedstawione wyczerpująco kwestie sporne, zgłoszone fakty i dowody, a prezentacja nowego materiału dowodowego przed sądem drugiej instancji może mieć miejsce tylko w warunkach przewidzianych w art. 381 k.p.c.

Zgodnie z uchwałą składu 7 sędziów (III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz.55), której nadano moc zasady prawnej, sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego, co oznacza m.in., że nie może brać z urzędu pod uwagę ewentualnych naruszeń prawa procesowego, o ile nie zostały one podniesione przez apelującego (poza nieważnością postępowania i nierozpoznaniem istoty sprawy, co w niniejszej sprawie nie występuje).

W pierwszej kolejności trzeba odnieść się do zarzutów związanych z podstawą faktyczną orzeczenia, albowiem dopiero w oparciu o niewadliwie poczynione ustalenia faktyczne można ocenić prawidłowość zastosowania przepisów prawa materialnego. Oznacza to, że oceny zastosowania prawa materialnego należy dokonywać na podstawie stanu faktycznego ustalonego ostatecznie przez sąd, a nie na tle wersji stanu faktycznego prezentowanej przez stronę apelującą. Dopiero w razie skutecznego podważenia ustaleń sądu pierwszej instancji za podstawę do stosowania prawa materialnego służyć będzie wersja zdarzeń przedstawiona (wykazana) przez apelującego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd I Instancji nie uchybił przepisom prawa procesowego, w zakresie zarzutów podnoszonych przez obie strony.

Przede wszystkim brak podstaw do podzielenia zarzutu naruszenia art. 233 § 1 kpc co do oceny dowodów. Jak się przyjmuje w orzecznictwie, dla skuteczności zarzutu naruszenia przepisu art. 233 § 1 kpc niezbędne jest wykazanie – z powołaniem się na argumenty jurystyczne – że Sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania lub doświadczenia życiowego. Nie jest natomiast wystarczające przekonanie strony o innej niż przyjął Sąd wadze (doniosłości) poszczególnych dowodów. Co więcej przyjmuje się, że jeśli z określonego materiału dowodowego Sąd wyprowadza wnioski poprawne logicznie i zgodne z doświadczeniem życiowym, to ocena ta nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów i musi się ostać, choćby w równym stopniu z tegoż materiału można było wyprowadzić wnioski odmienne (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2012 roku, sygn. akt IV CSK 219/11, Legalis numer 453313, uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2002 roku, sygn. akt II CKN 817/00, Lex nr 56906, uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2005 roku, sygn. akt IV CK 122/05, Lex nr 187124).

Kwestia darowizn w złożonych przez pozwaną w formie pisemnej zeznaniach była przedmiotem wnikliwej analizy Sądu I instancji. Sąd jednak trafnie wskazał, iż pozwana poza własnymi twierdzeniami pozwana nie przedstawiła żadnego dowodu na okoliczność przekazania przez zmarłą K. M. na rzecz R. M. (1) kwoty w łącznej wysokości 30 tys. zł. Oceniając wiarygodność twierdzeń pozwanej Sąd zasadnie odwołał się w uzasadnieniu do zeznań świadków, z których wynika, że przez dłuższą część pobytu K. M. w USA, R. M. (1) osiągał wystarczające dochody na utrzymanie siebie i najbliższej rodziny. Należy podkreślić, iż K. M. mieszkała w USA przez 25 lat, w związku z czym, wobec tak długiego czasookresu, przesyłanie R. M. (1) kwot w wysokości po 10 - 20 USD nie wykracza poza drobne darowizny.

Pełnomocnik pozwanej na rozprawie apelacyjnej sprecyzował, że chodzi o drobne kwoty przesyłane przy okazji listów matki do syna. Nie dokonał jednak konkretnego wyliczenia które można by zweryfikować. Oczywistym jest, że kurs dolara amerykańskiego w stosunku do złotego był w przedmiotowym okresie wysoki, ale podlegał też zmianie, a pozwana nie przedstawiła odpowiednich tabel kursów, choćby dostępnych na stronach Internetu. Na marginesie tylko należy wskazać, że historyczny kurs dolara, powodował, że wspieranie finansowe przez osoby pracujące w USA swoich dzieci mieszkających w Polsce (a nawet rodzeństwa) było powszechną praktyką.

Pozwana wskazuje na błędne jej niezaliczenie na poczet darowizn kwoty w wysokości 1.086 zł otrzymywanej przez R. M. (1), które to miały być przeznaczone na rzecz przedłużania praw do grobów członków rodziny, a które to nie zostały na ten cel przekazywane. Powyższa kwota przekazana była na rzecz R. M. (1) w konkretnym celu jako dla pełnomocnika działającego w imieniu i na rzecz K. M. i nie została mu darowana.

Nie można uznać, aby środki przeznaczone na remont lokalu przy ul. (...) w K. dokonywane były w celu poprawy życia R. M. (1). Podczas gdy Sąd bazując na całym materiale dowodowym zgromadzonym w sprawie poprawnie ustalił, iż K. M. i R. M. (1) łączyła umowa użyczenia, na podstawie której mógł on bezpłatnie korzystać z należącego do zmarłej matki lokalu mieszkalnego. Zostało wykazane, że interwenient uboczny środki otrzymane na remont mieszkania przeznaczał na ten cel zgodnie z dyspozycjami matki. Z uwagi na istniejącą pomiędzy nimi umowę użyczenia, a także łączące ich bliskie stosunki K. M. w listach wymienianych z synem uwzględniła fakt, iż R. M. (1) korzysta z lokalu mieszkalnego. Nie zmienia to faktu, że środki te przeznaczone były na remont mieszkania, który miał być przeprowadzony zgodnie z dyspozycjami K. M.. R. M. (1) przyjmując przedmiotowe pieniądze przeznaczał je zgodnie z wolą matki na wskazywane przez nią naprawy, wypełniając w ten sposób jej instrukcje.

Zarzut, iż Sąd nie odniósł się do wskazanych listów jest niezasadny, bowiem w treści uzasadnienia Sąd odniósł się do wymienianej pomiędzy K. M. a R. M. (1) korespondencji i nie było koniecznym omawianie każdego listu.

Nie jest jasne, zarzucane przez pozwaną „przyjęcie i jedynie przyjęcie, że kwota zgromadzona na rachunku bankowym spadkodawczyni została podjęta przez pozwaną, w sytuacji, gdy kwota ta pomimo jej podjęcia została spożytkowana na rzecz mieszkania położonego przy ul. (...) w K." . Pozwana wszak nie zaprzecza, że kwotę zgromadzoną na rachunku bankowym podjęła, zatem Sąd słusznie stwierdził, iż było tak w rzeczywistości. To, że później pozwana zadecydowała o takim, a nie innym przeznaczeniu środków z rachunku bankowego nie ma żadnego wpływu, na fakt, iż to ona środki z przedmiotowego rachunku podjęła.

Sąd zasadnie odmówił wiarygodności zeznaniom świadka D. F. i to jedynie w stosunku do relacji jakie łączyły K. i R. M. (1). Sąd wskazał, iż zeznania te są sprzeczne z pozostałym materiałem dowodowym sprawy z którego wynika, że relacje te były bardzo dobre. Sama korespondencja przedłożona przez pozwaną dowodzi, iż relacje łączące K. M. i jej syna R. M. (1) były bardzo dobre. Zeznania świadka T. K. są zgodne z pozostałym materiałem dowodowym zebrany w sprawie.

Pozwana nie wykazała, iż K. M. utrzymywana była w całości przez nią, gdyż środki przez nią otrzymywane nie wystarczyłyby na samodzielne zaspokojenie jej potrzeb bytowych. Tezie tej przeczą choćby oszczędności zgromadzone przez spadkodawczynię.

Sąd słusznie ustalił, na podstawie całego zebranego w sprawie materiału dowodowego, że R. M. (1) w przeważającej części życia utrzymywał się sam. Z zeznań interwenienta ubocznego wynika bowiem, że mieszkał z bratem, opiekując się nim od 2007 roku aż do jego śmierci w 2012 roku i w tym czasie rzeczywiście utrzymywał się z dochodów brata. Natomiast w pozostałym okresie zarabiał i utrzymywał się sam. Pozwana nie udowodniła przekazywania mu darowizn w znacznej wysokości czy utrzymywania, zatem zarzut obrazy prawa materialnego, a to art. 994 §1 k.p.c. jest całkowicie chybiony.

Nie budzi też wątpliwości, że pomiędzy R. M. (1) a K. M. doszło do zawarcia umowy użyczenia. Jednak to on w regulował podatek od nieruchomości. Podział opłat uzasadniony był łączącymi strony bliskimi stosunkami rodzinnymi. Biorąc pod uwagę powyższe Sąd nie dopuścił się obrazy prawa materialnego poprzez niezastosowanie

art. 713 kc. W stosunkach rodzinnych panujących w Polsce, zdecydowanie częściej zawierane są umowy użyczenia niż darowizny, choćby ze względu na opłacalność fiskalną.

Odnosząc się zarzutu nie uwzględnienia potrącenia mającego być dokonanego przez spadkodawczynię, to w pierwszym rzędzie należy wskazać, że brak na to dowodów. Nadto należy uwzględnić, że R. M. (1) na mocy umowy cesji zawartej z F. B. w dniu 28 marca 2014 roku przełał na rzecz powoda wierzytelność przysługującą mu wobec E. F., a stanowiącą roszczenie o zapłatę sumy wynikającej z należnego R. M. (1) zachowku. Pozwana twierdzi, że oświadczenie o potrąceniu złożyła w piśmie z dnia 28 sierpnia 2014 roku.

Zatem, nawet gdyby przyjąć, że samo tylko wezwanie R. M. (1) do uiszczenia kwot z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości stanowi oświadczenie o potrąceniu, to z uwagi na dokonaną wcześniej przez R. M. (1) cesję wierzytelności jest ono bezskuteczne z uwagi na treść art. 513 § 2 k.c.

Co do zasady nie mogła odnieść również skutku apelacja powoda.

Sąd pierwszej instancji nie naruszył art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 278 § 1 k.p.c. ustalając, że pozwana poniosła uzasadnione koszty pogrzebu w określonej wysokości, gdyż zostały one udokumentowane fakturami oraz przetłumaczonym na język polski oświadczeniem dyrektora pogrzebów w Stanie O. w USA, z którego wynikał koszt pogrzebu oraz to, iż odpowiadał miejscowym zwyczajom. Przedłożone dokumenty prywatne nie budziły wątpliwości, zatem przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego było zbędne.

Nie budzą też zastrzeżeń ustalenia faktyczne, że R. M. (1) otrzymał kwotę 9 tysięcy złotych za sprzedaż udziału we współwłasności w użytkowaniu wieczystym działki położonej w L.. Jest to fakt niesporny. Nawet jeśliby uznać zeznania R. M. (1), jakoby kwotę tę w całości przekazał bratu za niewiarygodne, to kwestia dalszej dyspozycji przedmiotem darowizny pozostaje bez znaczenia dla wyniku sprawy.

Uzasadniona natomiast częściowo jest apelacja powoda dotycząca daty początkowej od której należy liczyć odsetki od zasadzonej kwoty zachowku w niniejszej sprawie. W tej części zasadny był zarzut naruszenia art. 481 § 1 i 2 w zw. z art. 455 w zw. z art. 991 kc dotyczący błędnego zasądzenia odsetek za opóźnienie w zapłacie zachowku od dnia wyrokowania. W orzecznictwie i nauce prawa przeważa aktualnie stanowisko, zgodnie z którym roszczenie o zachówek ma charakter bezterminowy i w konsekwencji jego wymagalność zależy od wezwania do spełnienia tego świadczenia, którą to rolę może spełnić także doręczenie odpisu pozwu (tak Sąd Najwyższy m.in. w orzeczeniach sygn. II CSK 178/10, II CSK 403/12, V CSK 209/13, II CSK 85/15 czy III CSK 279/15). W orzecznictwie podkreśla się jednak także, że ta reguła nie uwzględnia dwóch istotnych okoliczności: po pierwsze, ustalenia wymaga sama wysokość zachowku, po drugie zaś - sama wysokość roszczenia może być pomiędzy stronami sporna. Nie zawsze zatem zasądzenie odsetek od daty wezwania do zapłaty jest uzasadnione. Termin, od którego zobowiązany z tytułu zachowku popadł w stan opóźnienia - warunkujący zasądzenie odsetek ustawowych - należy zatem ustalać indywidualnie z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy.

Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie podziela stanowisko wyrażane w orzecznictwie, że o stanie opóźnienia w zapłacie zachowku można mówić wówczas, gdy zobowiązany zna już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność i wysokość zgłoszonego roszczenia. Nie sposób zatem naliczyć odsetki od daty wcześniejszej niż data ustalenia wyceny składników spadku (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie - I Wydział Cywilny z dnia 12 stycznia 2021 r. I ACa 1285/19, Legalis, Numer 2561752).

W niniejszej sprawie, dopiero w toku postępowania, w oparciu o opinie biegłego sądowego było możliwe obiektywne określenie zasadności żądań powoda. Zatem Sąd Apelacyjny przyjął, że granice wymagalności roszczenia powoda wyznacza doręczenie pozwanej odpisu opinii biegłego, a zatem od następnego dnia winny być zasądzone odsetki za opóźnienie.

Sąd nie znalazł podstaw do zwiększenia wynagrodzenia za zastępstwo prawne powoda przed Sądem I Instancji, gdyż powód nie przedłożył spisu kosztów i nie wykazał faktycznie poniesionych wydatków, nakład pracy pełnomocników obu stron był porównywalny.

Mając zatem na uwadze, że wyrok Sądu Okręgowego odpowiada prawu – apelacja pozwanej została oddalona w całości na podstawie art. 385 kpc.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł na mocy art. 98 kpc odnośnie apelacji pozwanej oraz na podstawie art. 100 kpc w zakresie apelacji powoda. Mając na uwadze ponad przeciętny nakład pracy pełnomocnika powoda i zawiły charakter sprawy pod względem faktycznym i prawnym Sąd przyznał powodowi zwrot kosztów wynagrodzenia pełnomocnika w wysokości 150 % minimalnej stawki na podstawie § 2, 10 pkt 2 i 16 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1870) w aktualnym brzmieniu.

SSA Józef Wąsik